

nad prosjeka. »Jer ako poziv na razum omogućuje odupiranje opasnostima ekstremnog komunitarizma i environmentalizma, on još više omogućuje vezu subjekta-slobode i subjekta-zajednice, koja je također subjekt svjestan svoje pripadnosti prirodnoj sredini.«

Rade Kalanj

Jean Lojkine

## LA REVOLUTION INFORMATIONNELLE

Presses Universitaires de France  
Paris, 1992, 302 str.

Informacija je jedna od tipičnih referencija suvremenog načina života i jedno od velikih područja modernog znanstvenog mišljenja. Ona je pojam i životna zbilja, tvorac i posrednik, potencijal emancipacije i djelotvorno sredstvo manipulacije. Njezina snaga i važnost dobijaju u novije doba gotovo mitske dimenzije. Ona je stoga postala iskušenjem najrazličitijih vrsta diskursa (žurnalističkog, esejističkog, filozofskog) i predmetom zasebnih znanstvenih disciplina (komunikologije, informatologije, teorije informacija, sociologije medija itd.). Živimo u vremenu kada informacija na sebe preuzima totalitet života.

Knjiga J. Lojkinea *Informacijska revolucija* pokušava ispitati pretpostavke, stvarne dosege i granice toga fenomena. Naslov, dakako, zvuči bombastično, ali on je već uobičajen pa prema tome nimalo iznenađujući. O informacijskoj se revoluciji govori već pomalo rutinski, kao o nečemu posve razumljivom, pa Lojkine stoga ne čini nikakav otklon od uvjerenja da se u informacijskoj sferi zbiva nešto što se može smatrati revolucionarnim. U tri poglavlja svoje knjige (*Od industrijske do informacijske revolucije*, *Ulog vladavine infor-*

*macijom*, *Dovršavanje podjele rada*) autor vrlo oprezno traga za argumentima koji govore za ili protiv tog već ustaljenog uvjerenja.

Po njegovu mišljenju informacijska se revolucija doista zbiva. No ona je tek na početku. Na nju ne treba gledati kao na zasebni, »čisto informacijski« fenomen. Riječ je zapravo o »jednoj cjelovitoj tehnologijskoj revoluciji koja počinje zauzimati mjesto skončavajuće industrijske revolucije«. Informacijska je revolucija, međutim, mnogo više od toga. S njom, prema Lojkineu, započinje nova, postrobna civilizacija. Ona (ta civilizacija) proizlazi iz prevladavanja podjele koja je ljude suprotstavljala otkad postoji podjela na klase, podjela na one koji proizvode i one koji upravljaju društvom, na one koji se »profesionalno mole u hramovima« i one koji za njih rade. U svakom slučaju, počinje se dovoditi u pitanje podjela na one koji posjeduju monopol na mišljenje i one koji su iz toga isključeni. To, po Lojkineu, postaje društvenom realnošću »u razmjerima čovječanstva«. Okosnicu informacijske revolucije tvori »prijenos novog tipa apstraktnih cerebralnih funkcija na stroj«, a temeljna posljedica tog prijenosa jest korištenje apstraktnih simbola umjesto pukog rukovanja. Informacija, prema tome, postaje bitna. U tom se smislu može reći da informacijska revolucija nastaje iz »opreke između revolucije stroja-oruđa, zasnovanog na objektivaciji manualnih funkcija, i revolucije automacije, utemeljene na objektivaciji određenih cerebralnih funkcija koje je razvio industrijski mašinzam«. Dok razmjena roba počiva na cirkulaciji apstraktnih razmjenskih vrijednosti, kruženje informacija u biti je neprekidni živi proces preko kojeg opažamo izvanjski svijet i na njega djelujemo. Vrijednost se neke informacije ponajprije sastoji u opsegu njezine upotrebe, koja je određena njezinom originalnošću, a ne obujmom njoj pripadne razmjene. Pritome, dakako, valja imati na umu realno stanje stvari. U svijetu kojim vlada »kapi-

talističko tržište susrećemo se s golemim sadržajnim siromaštvom informacija nasuprot golemoj količini beznačajnih informacija što ih šire mass-mediji. Nove informacijske tehnologije doista omogućuju raskid sa stoljetnim podjelama, ali još uvijek postoje stari »hijerarhijski bedemi« koji takozvanu strategijsku informaciju čuvaju od »tiranije malih odluka«. To, prema Lojkineu, najviše otežava situaciju, dovodi do informacijskih i organizacijskih blokada. Napredak se ipak ostvaruje. Moderno je društvo već temeljito odmaklo od hijerarhijskih i klijantelističkih zavisnosti predtržišnih, feudalnih ili despotskih društava. Ali ono je već dobrano odmaklo i od »slijepih i elitističkih« oblika konkurencije što ih je stvorio tržišni kapitalizam. O tom pomaku govori i činjenica da novi društveni pokreti osamdesetih i devedesetih godina naglašavaju zahtjeve za autonomijom i kooperacijom, suprotstavljajući se »sterilnom individualizmu onih koji žele zadržati monopol nad strategijskim informacijama u doba kada ovladavanje informacijom traži mobilizaciju svih umova.«

Svoje tumačenje informacijske revolucije Lojkine izvodi iz teorija o postindustrijskom društvu. No te teorije on ne prihvaća u doslovnom smislu i stoga vrlo često polemizira s njihovim protagonistima, osobito s D. Bellom. Prema Bellu, kao što je poznato, postindustrijsko se društvo temelji na uslugama. »Igra se odvija među osobama. Nisu više važni mišići i energija nego informacija«. Središnje se pitanje više ne sastoji u tome kako efikasno organizirati proizvodnju, već u tome kako se umješno organizirati da bi se donosile odluke, a to je upravo korištenje informacija. S tim se shvaćanjem Lojkine ne slaže. Dapače, on drži da su činjenice danas opovrgnule te »postindustrijske postulate«. Informacija nije zamijenila proizvodnju, kao što ni usluge nisu zamijenile industriju. Prije je riječ o tome da je došlo do »novog međuprožimanja« informacije i proizvodnje. Pokazuje se da najkompeti-

tivnije zemlje nisu Sjedinjene Države i Francuska, već Japan i Njemačka, koje su najbolje znale efikasno organizirati proizvodnju i istodobno koristiti informaciju kako u industriji tako i u uslugama. Informacijska revolucija ne dokida proizvodnju, već u prvi plan stavlja mogućnosti i zahtjeve za nadilaženje podjele između proizvodnje i usluga. Usprkos golemim pritiscima rentabilnosti i tehnokracije, tele-informatičke mreže i sektorske banke podataka zbiljski realiziraju usku međupovezanost proizvodnje i usluga, profesionalnog i rezidencijalnog prostora, poduzeća, laboratorija i teritorijalnih zajednica. Ono što se danas zbiva, barem u najkompetitivnijim zemljama, jest međuprožimanje industrijskih i informacijskih aktivnosti. Mitovi o svemoćnoj proizvodnji (bez informacije) ili o svemoćnoj informaciji (bez proizvodnje) sasvim sigurno vode u krivom pravcu.

Pored niza pitanja što ih otvara informacijska revolucija posebno je zanimljivo ono koje se tiče oblikovanje moći. Moć ima svoje kontinuirane mehanizme oblikovanja, ali u doba informacijske revolucije nešto se ipak mijenja. Tu promjenu Lojkine vidi kao »organizacijsku revoluciju«. Ona znači dostupnost informacija svima i uspostavljanje ljudskog samoodređenja u »proizvodnji društva«. No za razliku od informacijske revolucije koja u »proizvodnji društva« već temeljito sudjeluje, organizacijska je revolucija kamen kušnje modernih društava. Njezini su proboji vrlo spori i u pravilu opstruirani. Informacija daje signale (*feedback*) da je decentralizirana organizacija najprimjerenija za korištenje svih ljudskih potencijala, od industrije i ekologije do kulture, zdravstva, obrazovanja i svekolikih usluga. Međutim, u menadžerskim, korporacijskim pa i državnim krugovima, a to znači u krugovima upravljačkih i vladajućih elita, prevladava uvjerenje o nadmoćnosti centralizacije. Polazi se od uvjerenja da bi decentralizirana forma »strategijskih informacija« oslabila neke techno-

loške prednosti, umijeća i efikasnost te da bi to prije ili kasnije dovelo do gubitka kompetitivnosti. Zagovornici takvog uvjerenja smatraju da »procedura donošenja odluka u velikom poduzeću mora biti centralizirana, da se odluke moraju donositi unutar uske prijateljske ekipe čije sposobnosti poznaje cijelo poduzeće i koja je okupljena oko poslodavca neupitna autoriteta«. Tako se oblikuje piramida moći i organizacijska se nastojanja stalno vrte u »začaranom krugu«. To je ono što poznati sociolog organizacije Michel Crosier naziva »blokiranom društvom«. Lojkine navodi razna iskustva (pokušaje) decentralizacije, ali pripominje da je u svim tim iskustvima uvijek ostajao neriješen problem »koordinacije između primarnih grupa i reprezentativnih institucija na razini cijelog poduzeća«. Najviše do čega dopiru zahtjevi »primarnih grupa« (radnika, operatera) jest težnja za vlastitom autono-

mijom. No autonomija nije isto što i decentralizacija. Ona vrlo često dovodi do izolacije grupa, a pokatkad je čak slična onome što predlažu i ustanovljuju direktije velikih poduzeća. U doba informatičke revolucije decentralizacija može značiti jedino to da se kompetitivnost zasniva na »inteligenciji svih uposlenih, na njihovoj inicijativi, njihovu smislu za odgovornost i anticipaciju«. Ali budući da to vodi korjenitom mijenjanju postojeće vertikalne moći, mali su izgledi da će organizacijska revolucija, potaknuta informacijskom revolucijom, tako brzo nametnuti decentralizaciju i deblokirati sve kanale protoka informacija. Tako se problem moći (organizacije) ispostavlja kao glavna teškoća informacijske revolucije. Taj problem ima i svoju pozitivnu stranu: on nas štiti od naivnih informacijskih utopija.

*Rade Kalanj*